

A KRE BTK Történelemtudományi Doktori Iskolával kapcsolatos kutatásfejlesztési koncepció

I. Bevezetés

A Károli Gáspár Református Egyetemen a történelem szakon BA szintű alap-, MA szintű tanár- és diszciplináris képzés folyik. A diszciplináris képzés három programból áll: 1. Gazdaság-, társadalom és népességtörténet. 2. Politikai rendszerek, katonai konfliktusok. 3. Vallás-, egyház- és művelődéstörténet. A három ciklusban történő szakemberképzés feltételeinek biztosítása érdekében létrehozott Doktori Iskola, a további kooperációk céljából is egyértelműen építeni kíván az eddig meglévő, akkreditált fenti képzési szinteken megvalósuló oktatási gyakorlatra, a KRE BTK keretein belül működő tanszékek munkatársaira, az ott folyó tudományos műhelymunkára.

II. Célkitűzések

Oktatási és kutatási programunkat olyan kutatóknak, tudóstanároknak szánjuk, akik egyben a történetírás elvi, elméleti kérdéseivel, valamint az elmélyült (írott és audiovizuális) forráskutatás különböző módszereivel is tisztában vannak, ugyanakkor a doktori kurzus végén önálló kutatásra is képesek lesznek. Ezen ismeretek és alapkészségek elsajátításához általános és speciális historiográfiai és forráselemzési programot állítottunk össze, amelyben a történetkutatás kvalitatív és kvantitatív elemzési szempontjaira, az egyéni életpályák és kollektív társadalmi csoportok jellemzőire egyaránt hangsúlyt helyezünk.

Fontosnak tartjuk a probléma- és jelenségcentrikus feldolgozásokat, amelyek a kortársi kontextusra nagyobb figyelmet fordítanak. Azt reméljük, hogy a Doktori Iskolánk fókuszába helyezett témakörök kifejtései hiánypótló kutatási eredményeket hoznak. A résztvevő oktatók, kutatók kompetenciája megfelelő alapot nyújt ahhoz, hogy a társadalom, a politika és a hadsereg történeti összefüggéseit koherens módon elemezzük.

A leendő doktori képzés célja az lesz, hogy az MA speciális programjainak diszciplináris ismereteit továbbfejlesszük, és önálló kutatómunkával gazdagítsuk tudományterületünket. Tehetséges hallgatóink közül többen már más egyetemek doktori iskoláiba felvételt nyertek,

sikeresen abszolváltak, és megvédték doktori disszertációjukat. Jelenleg a karunkon és a Történettudományi Intézetben végzett történészhallgatóink az ELTE, a Pécsi Egyetem, a Debreceni Egyetem, a Szegedi Egyetem és a CEU doktori iskoláinak hallgatói, illetve a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem doktori iskolájában végzik tanulmányaikat.

III. Feltételek

III. 1. Személyi feltételek

A KRE Történettudományi Intézetében hat professzor dolgozik, akik közül öt az MTA doktora. Az intézeti oktatók nagy többsége kandidátusi vagy PhD-címmel rendelkezik, jelenleg négyen állnak PhD-védés előtt. A Doktori Iskolának kilenc törzstagja van. A pályázatban megnevezett 13 fő intézményen belüli, 12 pedig meghívott oktató. A személyes, szakmai összetétel megfelelő alapot nyújt a fokozatos építkezésre mind az életkori összetétel, mind pedig a szakmai kompetencia alapján. A doktori pályázat két, szervesen összefüggő programja, valamint a szakmában kiemelkedő eredményeket produkáló oktatói és kutatói számára először a KRE adott esélyt a doktori képzés szintjén megvalósítható szakmai kooperációra. A Doktori Iskola törzstagjai közül többen korábban tanszék- vagy intézményvezetők voltak, hosszabb időn keresztül külföldön is dolgoztak, valamint többségük PhD-hallgatók témavezetője volt. Mindezek a tapasztalatok átadására, a kölcsönös tanulási folyamatra is lehetőség nyílik.

III. 2. Intézményi feltételek

A Doktori Iskola programjaiban alapvetően három tanszék munkájára építünk. A **Kora újkor-, Gazdaság- és Művelődéstörténeti Tanszék** oktatás célja és filozófiája, hogy a hallgatók komplex megközelítésben tanulmányozhassák, és tudományos élményszerűséggel megismerkedhessenek Magyarország 1526 és 1790 közötti, illetve Európa történetével, a különböző történeti, történeti-néprajzi, gazdaság- és művelődéstörténeti kérdéseivel, összefüggéseivel, kölcsönhatásaival. A Doktori Iskola tematikai kínálata, tekintettel a megfelelő korszak és regionális kutatási lehetőségek meghatározására, pontosan az 1740-től kezdődő időszakot figyelembe véve szervesen épül a tanszék munkájára, az ott oktató tanárok kutatási eredményeire, összhangban a hosszú 18. századnak a történetírásban elfogadott

tételével. Különös figyelmet fordítanak a kor meghatározó eszméinek vizsgálatára, a protestantizmus európai hatásaira, magyarországi szerepére, a tolerancia és az állami politikai gyakorlat problematikájára, így többek között a korabeli társadalmi konfliktusok, a mobilitás kérdésköreire. A doktori képzés további fejlődést jelenthet a tanszéken működő két műhely (Református Kultúrtörténeti Kutatócsoport, Erdély- és Reformáció Kutatóintézet) számára.

Az Új- és Jelenkori Egyetemes Történeti Tanszéken az oktatott tárgyak a napóleoni háborúktól napjainkig terjedő időszak politika-, gazdaság-, eszme- és diplomáciatörténeti kérdéseivel foglalkoznak, különös hangsúllyal a modernizáció, a nemzeti kérdés, a nagyhatalmak rivalizálása és a bipoláris világrend létrejöttének és felbomlásának problémáira. A tudományos munka részben a környező népek és a magyarság kapcsolatára fókuszál (interetnikus kapcsolatok és nemzetiségi politika szlovák-magyar, román-magyar és délszláv-magyar összehasonlításban), illetve tengeren túli társadalmi-gazdasági-kulturális kapcsolatok oktatásában, kutatásában. Fontos kutatási- oktatási feladatokat vállal fel a tanszéki szervezetbe tagolódó „Kremlinológiai Intézet”. Új lehetőségnek számít a nyugat-európai társadalomtörténeti, és hangsúlyosan a német historiográfiai eredmények oktatása.

Az Új- és Jelenkori Magyar Történeti Tanszék oktatói az elmúlt több mint kétszáz év történelmét – 1790-től napjainkig – kutatják és oktatják. A tanszék ezen eseménydús időszak oktatásában a hangsúlyt elsődlegesen a források, a dokumentumok körültekintő vizsgálatára, összehasonlító elemzésére helyezi. Mindezek mellett az audiovizuális történeti források megismertetése is kellő szerepet kap az oktatásban. A tanszék oktatói kutatási, érdeklődési területei a történelemtudomány legkülönbözőbb szakterületeire, így például a politika-, a társadalom-, az életmód-, a mentalitás-, a gazdaság-, az eszme-, a művelődés- és a hadtörténetre is kiterjednek. Az oktatók a Történettudományi Intézet Doktori Iskolájának megalapításában is fontos, meghatározó feladatot kapnak, ami egyben a fiatalok számára továbbra is húzóerőt jelenthet.

IV. Kutatásfejlesztési területek

A kutatásfejlesztési irányelvek meghatározása során a hangsúlyt arra fektetjük, hogy az érdeklődés középpontjába állított témáknak megfelelően (társadalom, politika, hadsereg összefüggései) korszakonkénti elemzési lehetőséget biztosítunk. Ez a komplex közelítésmód előfeltételezi a kutatási módszerek interdiszciplináris fejlesztését. Arra törekszünk, hogy az

eddig felhalmozott, és az új ismeretek egy szisztematikus történetkutatósi, értelmezési keretbe kerüljenek.

Fontosnak tartjuk részint a rendiség, a polgárosodás, és a modernizáció kontextusainak kölcsönhatásokon alapuló vizsgálatát. Személyes, lokális, regionális, nemzeti, nemzetközi, vagy más kapcsolattörténeti – különös az egykori Habsburg Birodalom, s az annak felbomlását követően is meglévő, így például az egyéni és kollektív identitásokban megmutatkozó folytonosságok – elemzése az egyetemes és a magyar tudományos élet számára komolyan hasznosítható eredményekkel járhatnak.

A fentiekkel szerves összefüggésben hangsúlyozzuk a sajátos ökológiai, gazdasági, társadalmi, kulturális és politikai adottságok és kihívások történeti jelentőségét, amelyekre egyfajta válaszként az „európaiság”, a „homo localitas és universitas” mentális, viselkedési formája megjelent, és egyre markánsabb vonásokat öltött. Az említett jelenségek sajátosságait a szellemi és anyagi kultúra terén, valamint a gazdasági és társadalmi struktúrákban és változásban egyaránt kimutatjuk. A leszűrhető tapasztalatok pedig számtalan hasznosítható elméleti és gyakorlati megfontolással, eredménnyel járhatnak. A Doktori Iskola témái, kutatásai a történeti példákra, előzményekre és kreatív megoldásokra, a szignifikáns kultúrpraxisra, viselkedésnormákra, a szociális háttér további elemzéseire, a szocializáció értelmezésére, feldolgozására és szintetizálására ösztönözhetnek.

Végül kiemeljük a konfliktusok történeti jelentőségét, amelyeket újszerű megközelítésben egyben a folyamatos alkalmazkodási folyamatok, személyes, időhöz és térhez kötött kooperációk hálózataként értelmezünk. Ennek révén látunk esélyt arra, hogy az eddigi értelmezések újabb értelmezési keretbe kerüljenek, amelynek során a politikai és társadalmi tényezőket (felekezeti, rendi, etnikai, nemzetiségi, foglalkozási, stb.) komplex módon elemezhetjük.

IV. Fejlesztési irányok

IV. 1. Szakmai nyilvánosság szélesítése

A Doktori Iskola egyben újabb lehetőséget biztosít a közgyűjtemények, a különböző tudományos műhelyek intézményes kapcsolatainak rendszeres ápolására. Ennek során különös hangsúlyt helyezünk a hagyományos protestáns (pl. sárospataki, pápai) kutatóhelyek szakmai munkájára. A KRE Történettudományi Intézetében működő és alakuló műhelyeinek bevonásával évi rendszerességgel lehetőséget kívánunk biztosítani az új kutatási eredmények bemutatására. Ez egyben a Doktori Iskola hallgatóinak is megfelelő fórumot, kooperációt jelenthet további előrelépésükhöz.

IV. 2. Modern lokális és regionális kutatások kiterjesztése

A modern kifejezést itt elsősorban módszertani és forrásvizsgálati szempontból értjük. A KRE céljainak is megfelelően fokozottan figyelünk a vidéki életvilágokra és kutatási feladatokra. Ez egyben lehetőséget nyújt a színvonalas, az interdiszciplinaritásra hatványozottan koncentráló tematikus elemzésekre, hallgatói részvételre. Fokozatosan táguló körben (Kárpát-medence, az egykori Habsburg Birodalom, a külföldi összehasonlítások lokális, regionális és országos szintjei) látjuk kiterjeszhetőnek az intézményes kutatásokat. Ez a célkitűzésünk ebben az értelemben is kapcsolódik az IV. 1. pontban megfogalmazottakhoz.

IV. 3. Elektronikus és hagyományos forrásgyűjtés, kiadványok

A konferenciák és az aktuális programok kapcsán összesíthető eredményeket (pl. tanulmányok) web-hely (a Doktori Iskolához kapcsolódó, később meghatározandó jellegzetes domain alatt) biztosításával kívánjuk elérhetővé tenni *e-book* formájában, nem csupán a szakmai érdeklődők, hanem a tudományos ismeretterjesztés iránt fogékony nagyközönség számára is. Ez a publikációs hely egyedi forrásközlésre is lehetőséget nyújt.

A tematikus rendszer szerint kialakított *Digitális Archívum* a legszélesebb értelemben vett, így az ikonográfiai jelentőségüknél fogva komoly forrásértéket képező ábrázolások (pl. festmények, metszetek, szobrok, emlékművek, fotók) megőrzését és további kutatások

számára való elérhetőséget hivatott biztosítani. A tárgyi emlékek reprográfiai megőrkítése, illetve az archívumba történő felvétele mindenképpen további kutatási irányok alkalmazását teszi lehetővé, így például utalhatunk az eddig kevés figyelmet kapott sajátos területre is, a világháborúkban részt vett katonák által készített dísz tárgyakra, emléktárgyakra, kitüntetésekre, jelvényekre. Hasonlóképpen nagy fontosságú a feltáratlan naplók, feljegyzések, visszaemlékezések rendszeres gyűjtése. További feladat az *Oral History* gyűjteményi, módszertanilag megalapozott fejlesztése. Ebben a tekintetben is hangsúlyossá válnak az előző pontokban megfogalmazottak, a Doktori Iskola tematikái, így például a különböző konfliktusokhoz, traumákhoz (pl. háborúk, hadifogság, kollektivizálás, 1956, 1968) kötődő interjúk gyűjtése.

A L'Harmattan kiadóval létrejött szerződés keretében feltétlenül további publikációs lehetőség nyílik a tudományos műhelymunka eredményeinek közzétételére. Ennek keretében válogatott tanulmányok periodikus megjelenését, továbbá monográfiák kiadását, valamint forráskiadványok megfelelő forráskritikai közzétételét célzó sorozat indítását kívánjuk minél nagyobb mértékben kihasználni.

IV. 4. *Monitoring*

Folyamatosan figyelemmel kívánjuk követni a Doktori Iskolában fokozatot szerzett szakemberek előmenetelét, továbbra is rendszeres publikálási lehetőséget és pályázati részvételt (intézeti, tanszéki kereteken belül) biztosítva számukra. Ugyanígy, az egyéb szakmai fórumokon, tematikus konferenciákon való megjelenésre is hangsúlyt fektetünk. Ily módon segítjük, hogy folyamatos és aktív kapcsolatban maradjanak, és idővel résztvevői legyenek a Doktori Iskola és a tanszékek munkájának.

IV. 5. *Külföldi intézményes kapcsolatok*

A kutatási programoknak, a doktori témáknak megfelelően intenzív kapcsolatokat kívánunk kialakítani egyfelől az egykori Habsburg Birodalom területén működő tudományos és felsőoktatási intézményekben működő műhelyekkel (Kolozsvár, Nagyvárad, Komárom, Bécs, Prága, Krakkó), ily módon biztosítva a regionális jelentőségű külföldi műhelyekben való részvétel lehetőségét. Ezen túlmenően olyan nyugat-európai intézményekhez is kapcsolatot kívánunk kiépíteni (Lipcse, Berlin, Potsdam, Marburg, Stuttgart, London), ahol a dél- és

közép-európai régióra, ill. a Habsburg Birodalom történetére nézve jelentős kutatómunka folyik.

Budapest, 2011. március 9.